

Aneta Dygulska-Cierpiatka¹

Wniosek konsularny w praktyce prokuratorskiej

Streszczenie

Założeniem artykułu jest przybliżenie prokuratorom, asesorum prokuratorów i asystentom zasad formułowania oraz kierowania wniosków o pomoc prawną do polskich przedstawicielstw dyplomatycznych i urzędów konsularnych.

Słowa kluczowe

Sprawa karna, międzynarodowa pomoc prawna, wniosek konsularny.

1. Podstawy prawne

Wykonywanie przez konsulów wezwań sądów i prokuratorów dla potrzeb prowadzonych w kraju postępowań, poczytywane jest jako odstępstwo od zasady suwerenności terytorialnej i jurysdykcyjnej opierające się na swego rodzaju zwierzchnictwie personalnym¹². W konsekwencji źródło uprawnienia do realizowania czynności o takim charakterze nie może pochodzić wyłącznie z ustawy krajowej².

Podstawową regulacją prawa międzynarodowego pozwalającą na wykonywanie zadań rekwizycyjnych w trybie pomocy prawnej konsularnej jest Konwencja wiedeńska o stosunkach konsularnych sporządzona w Wiedniu dnia 24 kwietnia 1963 r., która w art. 5 regulującym zakres funkcji konsularnych wskazała, że polegają one m.in. na zastępowaniu lub zapewnianiu odpowiedniego zastępstwa obywateli państwa wysyłającego przed sądami lub innymi władzami państwa przyjmującego w celu uzyskiwania, zgodnie z ustawami i innymi przepisami tego państwa, podjęcia tymczasowych środków dla ochrony praw i interesów tych obywateli.

¹ Aneta Dygulska-Cierpiatka, prokurator Prokuratury Okręgowej w Tarnobrzegu, wykładowca Krajowej Szkoły Sądownictwa i Prokuratury.

² R. Kowalska, Czynności konsulów na wniosek organów wymiaru sprawiedliwości – stary model opierający się na potrzebie zmian, GSP 2019, nr 2, s. 251–272.

li, gdy osoby te z powodu nieobecności lub z jakiegokolwiek innej przyczyny nie są w stanie podjąć w odpowiednim czasie obrony swych praw i interesów³, oczywiście z zastrzeżeniem przestrzegania praktyki i procedury obowiązujących w państwie przyjmującym.

W ustawie z dnia 25 czerwca 2015 r. Prawo konsularne określono funkcje konsularne jako ogół działań i czynności, do których konsul jest uprawniony zgodnie z przepisami prawa polskiego, prawa międzynarodowego, prawa Unii Europejskiej oraz zwyczajami międzynarodowymi, jak również określono uprawnienia konsula w zakresie podejmowania czynności na wniosek m.in. prokuratora⁴.

Przywołane powyżej regulacje prawne nie są jedynymi mającymi znaczenie dla dopuszczalności i zakresu występowania z wnioskami o pomoc prawną do polskich przedstawicielstw dyplomatycznych i urzędów konsularnych ponieważ przed ewentualnym wystąpieniem analizie winny zostać poddane przepisy umów konsularnych dwustronnych oraz przepisy Kodeksu postępowania karnego (dalej k.p.k.)⁵.

Nadto dla wniosku o pomoc prawną kierowanego w postępowaniu przygotowawczym nie bez znaczenia pozostają zapisy rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 7 kwietnia 2016 r. – Regulaminu wewnętrznego urzędowania powszechnych jednostek organizacyjnych prokuratury⁶.

W zakresie pomocy prawnej w sprawach karnych decydujące znaczenie dla dopuszczalności i zakresu kierowanych wniosków o pomoc prawną ma art. 26 ustawy Prawo konsularne oraz art. 586 § 1 k.p.k.

Natomiast § 266 oraz następnego przywołanego rozporządzenia⁷ określają warunki formalne wniosku konsularnego o pomoc prawną i zasady jego ekspediowania.

2. Prokuratorskie uprawnienia konsula

Osobą uprawnioną do przeprowadzenia czynności procesowych, o których mowa w art. 586 § 1 k.p.k., jest konsul bądź osoba upoważ-

³ Konwencja wiedeńska o stosunkach konsularnych sporządzona w Wiedniu dnia 24 kwietnia 1963 r. (Dz. U. z 1982 r., Nr 13 poz. 98 z dnia 17 maja 1982 r.).

⁴ Ustawa z dnia 25 czerwca 2015 r. Prawo konsularne (tekst jedn. Dz. U. z 2023 r., poz. 199 z dnia 30 stycznia 2023 r. ze zm.) – art. 17 i art. 26.

⁵ Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. Kodeks postępowania karnego (tekst jedn. Dz. U. z 2024 r., poz. 37 z dnia 11 stycznia 2024 r.).

⁶ Rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z dnia 7 kwietnia 2016 r. Regulamin wewnętrznego urzędowania powszechnych jednostek organizacyjnych prokuratury (tekst jedn. Dz. U. z 2023 r., poz. 1115 z dnia 15 czerwca 2023 r. ze zm.).

⁷ *Ibidem*.

niona przez konsula posiadająca stopień służbowy konsularny lub dyplomatyczny⁸.

Wśród licznych funkcji należących do kompetencji konsula znajdują się również uprawnienia o charakterze sądowym, określone przez prawo państwa wysyłającego, zwykle potwierdzone w umowie konsularnej lub umowie o pomocy prawnej w sprawach cywilnych i karnych⁹.

Konsul wykonując powierzone mu czynności w związku z realizacją wniosku o pomoc prawną w sprawie karnej związany jest zapisem art. 17 ustawy Prawo konsularne zobowiązującym go do uwzględnienia zarówno przepisów prawa polskiego, jak i prawa międzynarodowego, prawa Unii Europejskiej oraz zwyczajów międzynarodowych.

3. Zakres przedmiotowy i podmiotowy wniosku o pomoc prawną kierowanego do polskiego przedstawicielstwa dyplomatycznego albo urzędu konsularnego

Zakres przedmiotowy pomocy prawnej tzw. konsularnej określają przepisy art. 586 § 1 k.p.k. i art. 26 ustawy Prawo Konsularne, zaliczając do niej:

- doręczenie osobie przebywającej za granicą pisma,
- przesłuchanie osoby w charakterze oskarżonego, świadka lub biegłego,
- przekazanie wniosku o udzielenie pomocy prawnej sądom i innym organom państwa przyjmującego.

3.1. Przesłuchanie

Warunkiem zastosowania tego trybu w odniesieniu do przesłuchania jest obywatelstwo polskie osoby objętej żądaniem, przy czym sam fakt posiadania takiego obywatelstwa nie tworzy zasady.

Zakres żądanych czynności procesowych nie jest nieograniczony, przeciwnie żądania pomocy prawnej tzw. konsularnej muszą pozostawać w zgodzie z przywołanymi powyżej regulacjami co powoduje prawną niedopuszczalność wnioskowania w tym trybie o przeprowadzenie innych czynności procesowych, przykładowo takich jak pobranie podczas czy po przesłuchaniu materiału porównawczego w postaci wzorów pisma świadka czy podejrzanego do badań z tego zakresu czy też zatrzymanie rzeczy pozostającej w dyspozycji polskiego obywatela.

⁸ *Metodyka pracy w sprawach karnych ze stosunków międzynarodowych* pod red. J. G e m r y, Rozdział II, s. 6, C.H. Beck 2013.

⁹ *Ibidem*.

Jeżeli w prowadzonym postępowaniu karnym zachodzi konieczność wykonania czynności procesowych przesłuchania świadków czy też podejrzanych będących obywatelami polskimi, to w pierwszej kolejności należy skorzystać z trybu określonego w art. 586 § 1 k.p.k. pomijając niejako przynajmniej na tym etapie, pomoc ze strony odpowiednich organów państwa obcego, kierując wystąpienie do właściwego terytorialnie ze względu na miejsce zamieszkania osoby objętej żądaniem, polskiego przedstawicielstwa dyplomatycznego lub urzędu konsularnego, z wnioskiem o jej przesłuchanie.

Czynność przesłuchania konsul wykonuje, stosując odpowiednio właściwe przepisy prawa polskiego, jeżeli osoba, która ma być przesłuchana, jest obywatelem polskim i zgodzi się złożyć zeznanie lub wyjaśnienie (art. 26 ust. 2 Prawa konsularnego). Polskie przedstawicielstwa dyplomatyczne i urzędy konsularne za granicą nie mają uprawnień do stosowania środków przymusu co w praktyce przekłada się na efektywność tego trybu. Świadek czy też podejrzany nie są wzywani w ścisłym znaczeniu tego słowa do stawienia, są niejako zapraszani, tym samym wola skorzystania z zaproszenia i złożenia odpowiednio zeznań albo wyjaśnień w postępowaniu karnym, zostaje pozostawiona ich wyłącznej decyzji. Wezwanie, a w praktyce zaproszenie, nie jest obwarowane jakimikolwiek rygorem.

Również jako czynność dopuszczalną w trybie pomocy prawnej konsularnej pomimo, że nie została ona wymieniona wprost, uznać należy okazanie obywatelowi polskiemu podczas jego przesłuchania rzeczy czy też wizerunku osoby celem uzyskania stanowiska w tym przedmiocie.

Okazanie jako czynność procesowa została uregulowana przepisem art. 173 k.p.k., który dopuszcza okazanie świadkowi i podejrzanemu w celach identyfikacyjnych osoby, jej wizerunku albo rzeczy.

W praktyce w sprawie krajowej czynność okazania często jest czynnością samodzielną, dokonywaną poza przesłuchaniem osoby, z której to stosownie do art. 143 § 1 pkt 5 k.p.k. sporządzany jest odrębny protokół. Przy czym równie często okazanie jako szczególna forma przesłuchania, przeprowadzane jest podczas przesłuchania świadka albo podejrzanego. Zazwyczaj dotyczy to okazania rzeczy albo wizerunku osoby. Okazanie osoby wymaga dla prawidłowości przeprowadzenia tej czynności spełnienia określonych warunków przykładowo dotyczących liczby osób okazywanych, ich wyglądu, a nadto samych warunków wykonania dlatego też okazanie osoby z reguły nie jest łączone z przesłuchaniem w ścisłym znaczeniu.

Powyższe znalazło potwierdzenie zarówno w stanowiskach doktryny, jak i orzecznictwie.

„Okazanie zwane rekognicją jest formą przesłuchania, chociaż w literaturze są głosy uznające je za samodzielną czynność procesowo-kryminalistyczną o charakterze samoistnego środka dowodowego (E. Grucha, Okazanie. Problematyka kryminalistyczna, Toruń 1995, s. 26–30). Za tym, że jest to forma przesłuchania, przemawia przede wszystkim treść art. 173 § 1 *in principio*, w którym mowa jest *expressis verbis* o osobie przesłuchiwanej. Celem przesłuchania jest rozpoznanie przedmiotu okazania. Jest ono konieczne wówczas, gdy np. osoba nie jest znana przesłuchiwanemu. Okazanie osoby albo rzeczy może polegać na przedstawieniu osobie przesłuchiwanej do rozpoznania wszelkich cech lub właściwości osoby albo rzeczy, które mogłyby być przez nią spostrzeżone przy użyciu jakiegokolwiek ze zmysłów”¹⁰.

„Ponieważ okazanie osoby lub rzeczy, jak również ewentualna konfrontacja, stanowią szczególne formy przesłuchania świadka, to w wypadku zatrzymania podejrzanego (osoby podejrzewanej) o przestępstwo określone w rozdziale XXV Kodeksu karnego lub zatrzymania przy niej rzeczy mogących doprowadzić do identyfikacji sprawcy, przesłuchanie pokrzywdzonego, który w chwili czynu nie ukończył 15 lat, powinno uwzględniać nie tylko fazę swobodnej wypowiedzi i zadawania pytań świadkowi, lecz także fazę okazania pokrzywdzonemu podejrzanego (osoby podejrzewanej) lub okazania rzeczy według reguł określonych w art. 173 k.p.k. Wynika to z potrzeby dążenia, by przesłuchanie pokrzywdzonego w trybie art. 185a k.p.k. odbyło się tylko raz i nie prowadziło do powtarzania traumatycznych przeżyć świadka. Dla właściwego zorganizowania takiego przesłuchania możliwe jest wydawanie przez sąd poleceń organom policji w trybie art. 15 § 1 k.p.k. np. celem dobrania osób do czynności okazania”¹¹.

Tym samym jeżeli podczas przesłuchania w trybie art. 586 § 1 k.p.k. wystąpi konieczność okazania osobie przesłuchiwanej rzeczy w postaci dokumentu czy też wizerunków osób zamieszczonych na tablicach poglądowych, to żądanie takiego postąpienia zgodne będzie z zakresem przywołanego przepisu, jak również zakresem art. 26 § 1 ustawy Prawo konsularne. Brak jest podstaw prawnych do oceny takiego żądania jako wychodzącego poza kompetencję konsula.

Nieco inaczej natomiast ocenić należy wnioskowanie o przeprowadzenie przez konsula konfrontacji pomiędzy obywatelami polskimi. Pomimo, że konfrontacja podobnie jak okazanie, zaliczona została do szczególnych form przesłuchania, to dopuszczalność jej przeprowadzenia

¹⁰ R. A. Stefański (red.), S. Zabłocki (red.), Kodeks postępowania karnego. Tom II. Komentarz do art. 167–296, WKP 2019.

¹¹ Wyrok SA we Wrocławiu z dnia 21 maja 2008 r., sygn. II AKa 104/08, LEX nr 399961.

w warunkach pomocy prawnej konsularnej należy wykluczyć chociażby z uwagi na stopień skomplikowania czynności, fakt nieznaności sprawy przez konsula na poziomie wystarczającym do jej prawidłowego przeprowadzenia zarówno w zakresie merytorycznym jak i celowościowym.

Brak zgody na przesłuchanie ze strony obywatela polskiego przebywającego poza granicami kraju skutkuje niewykonaniem wniosku, o czym wnioskujący jest informowany z jednoczesnym wskazaniem przyczyny. Analogiczną informację organ wezwany do udzielenia pomocy prawnej przedstawia w przypadku niemożności wykonania wniosku z uwagi na wadliwy, tj. niepełny lub nieaktualny adres osoby podlegającej wezwaniu celem przesłuchania.

3.2. Doręczenie

Czynnością dopuszczalną w warunkach pomocy prawnej konsularnej jest wystąpienie do polskiego przedstawicielstwa dyplomatycznego lub urzędu konsularnego z wnioskiem o doręczenie przez konsula pisma przebywającej za granicą osobie. Warunkiem skutecznego wnioskowania jest posiadanie przez taką osobę obywatelstwa polskiego i wyrażenie przez nią zgody na dobrowolne przyjęcie kierowanej do niej korespondencji.

Wniosek o doręczenie pisma lub innego dokumentu konsul wykonuje, stosując odpowiednio właściwe przepisy prawa polskiego. Punktem wyjścia dla realizacji wystąpienia jest uzyskanie stanowiska odbiorcy korespondencji w przedmiocie wyrażenia zgody na jej przyjęcie. W przypadku oświadczenia pozytywnego, właściwe doręczenie może zostać zrealizowane w dwojaki sposób. Po pierwsze poprzez wysłanie przekazanej korespondencji za potwierdzeniem odbioru na wskazany adres albo po drugie poprzez zaproszenie odbiorcy korespondencji do przedstawicielstwa dyplomatycznego lub urzędu konsularnego celem jej przekazania.

Brak zgody na doręczenie pisma lub innego dokumentu obywatelowi polskiemu przebywającemu poza granicami kraju, skutkuje niewykonaniem wniosku, o czym wnioskujący jest informowany z jednoczesnym wskazaniem przyczyny. Analogiczną informację organ wezwany do udzielenia pomocy prawnej przedstawia w przypadku niemożności wykonania wniosku z uwagi na wadliwy, tj. niepełny lub nieaktualny adres osoby na rzecz, której doręczenie ma nastąpić.

3.3. Przekazanie wniosku o udzielenie pomocy prawnej sądom i innym organom państwa przyjmującego.

Wskazana forma pomocy wynika z treści art. 26 ust. 1 ustawy Prawo konsularne. Ustawa – kodeks postępowania karnego w art. 586 § 1 zapisu tego nie powtórzyła.

W postępowaniach karnych z uwagi na wypracowany mechanizm świadczenia pomocy prawnej ustalenie organu obcego uprawnionego do wykonania czynności procesowych z reguły nie powoduje nadmiernych trudności dlatego też prośba do polskiego przedstawicielstwa dyplomatycznego lub urzędu konsularnego o pośrednictwo w przekazaniu odezw, nie jest działaniem częstym.

Narzędziem pomocowym w zakresie ustalenia organu właściwego terytorialnie i przedmiotowo, któremu klasyczny wniosek o pomoc prawną międzynarodową albo europejski nakaz dochodzeniowy należy przekazać są informacje zamieszczone na stronie internetowej o adresie <https://www.ejn-crimjust.europa.eu/ejn> w zakładce o nazwie „atlas sądowy”.

3.4. Informacja o prawie

Zadania konsula wykonywane w ramach funkcji konsularnych określa art. 18 pkt 8 ustawy Prawo konsularne określa, wskazując m.in., że konsul zapoznaje się z ustawodawstwem państwa przyjmującego i umowami zawieranymi przez to państwo, jak również udziela informacji w tym zakresie zainteresowanym obywatelom polskim oraz właściwym organom i instytucjom w Rzeczypospolitej Polskiej.

Przepis ten w powiązaniu z art. 15 § 2 k.p.k. stanowi podstawę wystąpienia w postępowaniu karnym o udzielenie informacji o prawie, niemniej wnioski w tym zakresie nie są realizowane albo są realizowane częściowo z uwagi na niemożność udzielenia odpowiedzi w sposób wymagany dla sprawy karnej. Dlatego też skuteczniejszym trybem uzyskania informacji o prawie obowiązującym w innym państwie jest skorzystanie z pomocy punktu kontaktowego Europejskiej Sieci Sądowej. Dla każdego okręgu sądu apelacyjnego i okręgu prokuratury regionalnej wyznaczony został prokurator pełniący funkcję punktu kontaktowego za pośrednictwem, którego informacje w tym zakresie możliwe są do uzyskania w stosunkowo niedługim czasie.

3.5. Uwagi praktyczne

Przed wystąpieniem z wnioskiem konsularnym poza wskazanymi powyżej uwagami, należy również mieć na uwadze to, że niektóre państwa wykluczyły dopuszczalność wykonywania przez polskich konsulów wniosków o pomoc prawną obejmujących czynności przesłuchania obywateli polskich na potrzeby prowadzonych postępowań karnych albo doręczenia takim osobom dokumentów.

Dla przykładu Dania w oświadczeniu z dnia 15 listopada 1972 r. wskazała, że w związku z artykułem 5 punkt j) urzędy konsularne ustanowione

w Danii przez obce państwa nie mogą, chyba że na mocy porozumienia szczególnego, wykonywać wniosków rekwizycyjnych i prowadzić przesłuchań dla sądów państwa wysyłającego, a mogą przysyłać dokumenty sądowe i pozasądowe jedynie w sprawach cywilnych lub handlowych¹².

Zastrzeżenia wyłączające dopuszczalność kierowania wniosków rekwizycyjnych do polskich placówek dyplomatycznych i urzędów konsularnych o przesłuchanie obywateli polskich oraz doręczanie im korespondencji złożyły nadto Malta, Szwecja i Arabia Saudyjska.

Nadto, władze Norwegii w stanowisku przekazanym do Wydziału Konsularnego Ambasady Rzeczypospolitej Polskiej w Oslo wskazały, że „czynności dowodowe w postaci przesłuchania obywatela polskiego w charakterze świadka lub podejrzanego mogą być przeprowadzone wyłącznie przez organy norweskie. Stanowisko strony norweskiej nie znajduje uzasadnienia wynikającego ze zobowiązań międzynarodowych ponieważ Królestwo Norwegii nie złożyło zastrzeżeń do przepisów Konwencji o stosunkach konsularnych, z których wynikałoby, że konsul państwa wysyłającego na terytorium Norwegii nie może wykonywać czynności procesowych z udziałem obywateli państwa wysyłającego na wniosek organów tego państwa”¹³. Biuro Współpracy Międzynarodowej Prokuratury Krajowej w przekazanym piśmie zaleciło stosowanie w praktyce prokuratorskiej stanowiska Królestwa Norwegii uznając, że aktualnie realizacja wniosków konsularnych stanowiłaby działanie naruszające ogólną zasadę dotyczącą pełnienia funkcji konsularnych.

Podobne w skutkach stanowisko wyraziły władze Republiki Czeskiej oświadczając, że brak jest możliwości wykonywania przez polskich konsulów jakichkolwiek czynności w postępowaniu karnym, w tym doręczeń i przesłuchań. Oświadczenie to zostało przekazane do polskiego Ministerstwa Spraw Zagranicznych notą z dnia 25 sierpnia 2023 r. Tym samym wyłączona została dopuszczalność kierowania wniosków o pomoc prawną do polskich przedstawicielstw dyplomatycznych i urzędów konsularnych w Czechach.

Trzeba się więc zgodzić ze stanowiskiem, że przed skierowaniem wniosków rekwizycyjnych do polskich placówek dyplomatycznych i urzędów konsularnych o przesłuchanie obywateli polskich oraz dorę-

¹² Oświadczenie rządowe z dnia 23 kwietnia 1982 r. w sprawie ratyfikacji przez Polską Rzeczpospolitą Ludową Konwencji wiedeńskiej o stosunkach konsularnych, sporządzonej w Wiedniu dnia 24 kwietnia 1963 r. (Dz. U. z 1982 r., Nr 13, poz. 99 z dnia 17 maja 1982 r.).

¹³ Pismo Prokuratury Krajowej Biuro Współpracy Międzynarodowej z dnia 10 maja 2023 r., nr 1001–5.520.2.2023.

czanie im korespondencji należy zweryfikować istnienie takiej możliwości przez sprawdzenie (odpowiednio w Departamencie Prawno-Traktatowym Ministerstwa Sprawiedliwości lub Departamencie Współpracy Międzynarodowej Prokuratury Generalnej), czy z określonym państwem Polska jest związana dwustronną konwencją konsularną i w jaki sposób reguluje ona nasze uprawnienia (szerzej na ten temat – zob. I. Chećko, *Konsularna pomoc...*, s. 4–11)¹⁴.

Dla dopuszczalności wystąpienia z wnioskiem o pomoc prawną do polskiego przedstawicielstwa dyplomatycznego lub urzędu konsularnego nie bez znaczenia jest również fakt posiadania przez obywatela polskiego, obywatelstwa innego państwa i wpływ tego faktu na możliwość wnioskowania o przeprowadzenie czynności przesłuchania takiej osoby albo doręczenia jej dokumentów w trybie art. 586 § 1 k.p.k. Przykładowo, w przypadku ustalenia posiadania przez obywatela polskiego również obywatelstwa niemieckiego, to z uwagi na notę niemieckiego MSZ¹⁵, nie może zostać on poddany czynnościom procesowym w polskim przedstawicielstwie dyplomatycznym lub urzędzie konsularnym. W takiej sytuacji, gdy niezbędne dla postępowania karnego będzie przesłuchanie takiej osoby w charakterze świadka czy też podejrzanego, to wówczas trybem właściwym będzie skierowanie europejskiego nakazu dochodzeniowego.

Reasumując, w razie konieczności przeprowadzenia czynności procesowych przesłuchania z udziałem obywateli polskich, o ile nie występują ograniczenia będące wynikiem oświadczeń państwowych, a nadto nie zachodzi potrzeba przeprowadzenia z jego udziałem innych czynności, wystąpienie z wnioskiem konsularnym jest zasadne.

Natomiast jeżeli w odniesieniu do obywatela polskiego zachodzić będzie konieczność przeprowadzenia z jego udziałem dodatkowych czynności procesowych takich jak: przeszukanie jego miejsca zamieszkania czy też pobranie od niego materiału biologicznego do badań porównawczych, wówczas należy rozważyć pominięcie trybu określonego w art. 586 § 1 k.p.k., i wystąpić z europejskim nakazem dochodzeniowym albo klasycznym wnioskiem o międzynarodową pomoc prawną, w zależności od państwa, do którego wystąpienie będzie kierowane.

Oczywiście brak jest prawnych przeciwwskazań do wniosku konsularnego w zakresie przesłuchania obywatela polskiego oraz europejskiego nakazu dochodzeniowego w zakresie przeszukania jego miejsca pobytu, niemniej takie postąpienie należy ocenić krytycznie jako nieracjonalne

¹⁴ D. Świecki (red.), *Kodeks postępowania karnego*. Tom II. Komentarz aktualizowany, LEX/el. 2023.

¹⁵ Pismo Konsulatu Generalnego Rzeczypospolitej Polskiej w Kolonii nr 3101–362 – 2019.

i niemające uzasadnienia w ekonomice procesowej, jak również w metodyce prowadzenia postępowania przygotowawczego bowiem w sprawie krajowej w odniesieniu do takiej osoby w pierwszej kolejności zostałaby przeprowadzona czynność przeszukania, a następnie po jej zakończeniu osoba taka zostałaby przesłuchana.

4. Warunki formalne wniosku konsularnego

Odnosząc się do warunków formalnych wniosku o pomoc prawną kierowanego do polskiego przedstawicielstwa dyplomatycznego lub urzędu konsularnego, poszukując właściwego przepisu w pierwszej kolejności uprawnione jest odwołanie do ustawy karnej procesowej. Niemniej w Rozdziale 62 – „Pomoc prawna i doręczenia w sprawach karnych”, przepisu takowego jest brak, podobnie jak w ustawie z dnia 25 czerwca 2015 r. Prawo konsularne.

Dlatego też pewien wyznacznik stanowi treść § 260 przywołanego powyżej rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości zgodnie, z którym we wniosku należy przytoczyć dokładny adres jednostki wraz z numerami telefonu i faksu, sygnaturę sprawy, dane personalne i adresy podejrzanych i świadków, z których udziałem mają być przeprowadzone czynności, a także określić zwięźle stan faktyczny sprawy ze wskazaniem kwalifikacji prawnej czynu, którego postępowanie dotyczy, oraz wskazać czynności wraz z uzasadnieniem konieczności ich przeprowadzenia. Nadto jeżeli wniosek dotyczy czynności z udziałem osób przebywających za granicą, należy wskazać dane umożliwiające organowi państwa obcego ich identyfikację, a w dalszej kolejności – miejsce pobytu. W kolejnych zapisach przywołanej regulacji ustawodawca wskazał dalsze warunki formalne wniosku będące konsekwencją rodzaju i trybu wnioskowanych czynności procesowych.

Niemniej treść przepisu wskazuje, że reguluje on pomoc prawną międzynarodową w sprawach karnych.

Do pomocy prawnej konsularnej zastosowanie ma natomiast § 266 Regulaminu powtarzający za przywołanymi powyżej regulacjami, jego zakres przedmiotowy oraz tryb przekazania, pomijając jednocześnie poza podmiotem uprawnionym do jego podpisania, wymogi formalne. Niemniej wobec zamieszczenia tego przepisu w Dziale IV odnoszącym się do współpracy międzynarodowej w sprawach karnych, przyjęć należy tożsamość wymogów formalnych.

Stanowisko to potwierdza również zapis § 46 ust. 2 regulaminu prokuratorskiego, który określa wymogi formalne wniosku o pomoc prawną

kierowanego do innej jednostki prokuratury o ile w jej obszarze działania wystąpi potrzeba dokonania czynności, wskazując na konieczność zamieszczenia w nim informacji o okolicznościach wymagających wyjaśnienia oraz określenie czynności, które mają być dokonane.

Tak jak powyżej wskazano konsul realizujący wniosek o udzielenie pomocy prawnej w sprawie karnej w określonym, ograniczonym do przesłuchania obywatela polskiego lub doręczenia mu pisma zakresie, ma uprawnienia prokuratora. W praktyce często konsul nie ma wykształcenia prawniczego co powoduje konieczność zachowania przez wnioskującego o pomoc prawną określonych wymogów pisma procesowego.

Przed wszystkim poza elementami dotyczącymi wskazania danych teleadresowych organu wnioskującego, przywołania sygnatury sprawy i określenia przedmiotu postępowania, dla prawidłowej realizacji żądanych czynności procesowych istotne znaczenie ma zapoznanie konsula z ustaleniami faktycznymi poczynionymi w postępowaniu w zakresie niezbędnym dla oczekiwanej pomocy oraz wyjaśnienie potrzeby jego uzupełnienia poprzez uzyskanie określonych informacji. Powoduje to konieczność przedstawienia we wniosku ustalonego stanu faktycznego oraz wskazania danych identyfikujących osobę oraz jej miejsca zamieszkania. Zakres wnioskowanych czynności powinien zostać określony poprzez zamieszczenie we wniosku wymaganych formalności takich jak wręczenie odpowiednich formularzy, przedstawienie pouczeń, sporządzenie z przebiegu czynności protokołu. Nadto istotną część wniosku stanowi katalog sformułowanych w sposób jasny i zrozumiały pytań do świadka lub podejrzanego. Jeżeli w toku przesłuchania nastąpić ma okazanie rzeczy (dokumentu) to również pożądane jest wskazanie organowi wykonującemu na jakim etapie czynności okazanie ma nastąpić.

Integralną część wniosku o pomoc prawną stanowią załączniki, do których zaliczamy wyciągi z obowiązujących oraz mających zastosowanie w sprawie przepisów, formularze pouczeń, o których wręczenie świadkowi czy podejrzanemu wnioskujemy oraz druki protokołów przesłuchania. Zakres pozostałych załączników uzależniony jest od posiadanego przez osobę objętą wnioskiem statusu w postępowaniu karnym i zakresu przesłuchania (załącznik adresowy, postanowienie o przedstawieniu zarzutu, dokumenty do okazania podczas przesłuchania itp.).

Bardzo często w praktyce prokuratorskiej załącznik do wniosku stanowi uzasadnienie zarzutów. Art. 313 § 3 k.p.k. określa prawo podejrzanego do żądania sporządzenia uzasadnienia na piśmie, które następnie w terminie 14 dni należy doręczyć jemu oraz ustanowionemu obrońcy. Sporządzenie uzasadnienia następuje więc na wyraźnie zgłoszone żą-

danie, tym samym działanie takie nie znajduje oparcia w obowiązujących przepisach. Jednak zważywszy na kwestie związane z doręczeniem, praktyki takiej nie należy kwestionować.

5. Wykorzystanie trybu pomocy prawnej konsularnej w praktyce prokuratorskiej

W praktyce prokuratorskiej w skali kraju w latach 2020 – 2022 skierowano odpowiednio 2089, 2824, 2890 wniosków o pomoc prawną do polskich przedstawicielstw dyplomatycznych i urzędów konsularnych¹⁶.

Dane w zakresie skuteczności realizacji wniosków w trybie konsularnym nie są gromadzone, to jednak na potrzeby niniejszego artykułu przeprowadzono badanie skuteczności wniosków prokuratorskich na podstawie spraw okręgu tarnobrzeskiego.

Dla porównania w Prokuraturze Okręgowej w Tarnobrzegu w analogicznym okresie wystąpiono odpowiednio z 87, 99, 80 wnioskami konsularnymi.

Skuteczność wystąpień rozumianych jako wykonanie przez konsula czynności procesowych przesłuchania świadków i podejrzanych oraz dokonania doręczeń przedstawia się następująco. W 2020 roku faktycznie wykonanych zostało 27 wniosków konsularnych. 60 wniosków z uwagi na niedoręczenie wezwania, nieskorzystanie z zaproszenia przez świadka albo podejrzanego, wadliwy adres bądź cofnięcie wniosku przez prokuratora, zostało w zakresie oczekiwanych czynności niewykonanych. Skuteczność wykorzystania trybu konsularnego wynosi więc 31%. W 2021 roku Prokurator Okręgowy w Tarnobrzegu skierował 99 wniosków do polskich przedstawicielstw dyplomatycznych i konsularnych z czego w odniesieniu do 60 z nich żądane czynności nie zostały wykonane. Faktyczna realizacja wniosków nastąpiła w odniesieniu do 37 z nich. Dla jasności statystycznej wskazać należy, iż co do 2 nich wskutek wykonania czynności procesowych w kraju, doszło do ich cofnięcia. Skuteczność plasuje się więc na poziomie 38%. 2022 rok to 80 wystąpień do polskich przedstawicielstw dyplomatycznych i urzędów konsularnych z czego 50 nie zostało wykonanych z uwagi głównie na brak woli współpracy ze strony obywatela polskiego. Wykonanych zostało jedynie 20 wystąpień, przy czym 7 z nich nadal pozostaje w realizacji, a w odniesieniu do

¹⁶ Informacja Biura Prezydialnego Prokuratury Krajowej z dnia 11 maja 2023 r., nr 1001–1.lp.148.2023.

3 wniosków nastąpiło ich cofnięcie. Skuteczność wykorzystania trybu konsularnego wynosi więc 25,97%¹⁷.

Niezależnie jednak od efektywności wniosków o pomoc prawną konsularną w zakresie przesłuchania obywatela polskiego przebywającego poza granicami kraju, przy założeniu jego prawnej dopuszczalności, powinien stanowić podstawowy mechanizm pomocowy w sprawach karnych. Przede wszystkim tryb ten w pełnym zakresie poprzez obowiązek stosowania prawa krajowego zabezpiecza gwarancje procesowe przysługujące stronie lub innemu uczestnikowi postępowania karnego. Nadto zastosowanie tego trybu nie pozostaje bez znaczenia dla biegu postępowania karnego w zakresie czasu realizacji wnioskowanych czynności, a który to z reguły gdy osoba objęta wnioskiem wyraziła wolę współpracy jest krótszy aniżeli w mechanizmie klasycznej pomocy prawnej międzynarodowej czy też w trybie europejskiego nakazu dochodzeniowego.

Nadmienić dodatkowo wypada, że wniosek konsularny z uwagi na adresata będącego instytucją krajową nie podlega tłumaczeniu, co z jednej strony ogranicza czas ekspedycji, a z drugiej strony nie powoduje wzrostu kosztów postępowania o powyższym zakresie.

Bibliografia

1. Czynności konsulów na wniosek organów wymiaru sprawiedliwości – stary model opierający się na potrzebie zmian Renata Kowalska, GSP 2019, nr 2, s. 251–272.
2. *Metodyka pracy w sprawach karnych ze stosunków międzynarodowych* pod red. Józefa Gemry, Rozdział II, s. 6, C.H. Beck 2013.
3. Kodeks postępowania karnego, Tom II, Komentarz do art. 167–296 pod red. Ryszarda A. Stefańskiego i Stanisława Zabłockiego, WKP 2019.
4. Kodeks postępowania karnego pod red. Dariusza Świeckiego, Tom II. Komentarz aktualizowany, LEX/el. 2023.

¹⁷ Informacja Prokuratora Okręgowego w Tarnobrzegu z dnia 30 maja 2023 r. nr 3037–4.lp.12.2023.

Consular application in prosecutorial practice

Abstract

The premise of the article is to familiarize prosecutors, prosecutorial assessors and assistants with the principles of formulating and addressing requests for legal assistance to Polish diplomatic representations and consular offices.

Key words

Criminal case, international legal assistance, consular request.